

Datum
20 januari 16
Ons kenmerk
VSNU 16/012 U

Doorkiesnummer

Onderwerp
Toekomstvisie Talen binnen de Geesteswetenschappen
Uw kenmerk

E-Mail

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Directeur HO&S de heer drs. R. Minnée
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Geachte heer M.

Met veel genoegen bied ik u hierbij deelrapport I van de nadere toekomstvisie op de talen binnen de geesteswetenschappen aan, waarin het Disciplineoverleg Letteren-Geschiedenis, het Regieorgaan Geesteswetenschappen en de Vereniging van Universiteiten hun visie neerleggen op de toekomst van de talen binnen de Geesteswetenschappen. Op 7 april 2015 hebt u ons verzocht om een uitwerking van de eerder aangeboden toekomstvisie op de talen (d.d. 3 juli 2014), zodat ook in de toekomst onderbouwde en bewuste keuzes gemaakt kunnen worden en deze vanuit een strategische visie toegelicht kunnen worden. In het bijzonder hebt u ons verzocht om de ontwikkelingen ten aanzien van de bacheloropleidingen (zoals de ontwikkeling naar bredere opleidingen naast disciplinaire opleidingen) en de gevolgen die deze moeten hebben voor de masteropleidingen (mede gelet op de eisen die aan universitair opgeleide eerstegraadsleraren worden gesteld) centraal te stellen. Ook hebt u aangegeven dat hierbij onderscheid gemaakt dient te worden tussen de schooltalen die in het voortgezet onderwijs van belang zijn en de vele kleine talenopleidingen waar andere overwegingen spelen.

De drie partijen hebben het afgelopen jaar samengewerkt om de eerder tot stand gekomen visie uit te werken. Het deelrapport dat we hierbij presenteren gaat in op:

- de toegenomen instroom in brede en multidisciplinaire bachelors en de teruglopende instroom in disciplinaire bachelors;
- de ontwikkeling van de lerarenopleidingen in de talen naar een tweejarige educatieve master die ook openstaat voor studenten uit brede en multidisciplinaire bachelors en een postgraduate traject van een jaar in aansluiting op een disciplinaire masteropleiding in de talen;
- de ontwikkeling van tweejarige selectieve masters in de talen die ook openstaan voor studenten uit brede en multidisciplinaire bachelors;
- een procesvoorstel hoe om te gaan met unica (tevens unieke specialisaties binnen een brede of multidisciplinaire opleiding) in geval van voornemen tot opheffing.

Dit deelrapport geeft nog geen antwoord op een van de prangendste vragen: hoe is de instroom in de talenopleidingen te vergroten en hoe kan de kwaliteit van de disciplines het best gegarandeerd worden? De universiteiten hebben in het verleden afspraken gemaakt om met name in de masterfase meer samen te werken, door middel van het programma MasterLanguage en in de landelijke onderzoeksscholen. Maar de vraag dringt zich op of ook op bachelorniveau niet stevigere maatregelen

nodig zijn om te komen tot een duurzame oplossing voor het probleem van de disciplinaire bacheloropleidingen. Tegelijkertijd is ook duidelijk dat ernstige vragen gesteld kunnen worden bij de curricula in het vwo, die voor een deel nog steeds op een relatief eenzijdige wijze zijn vormgegeven. Er ligt dus een stevige opgave klaar voor de universiteiten. De rectoren en decanen van de zes meest betrokken instellingen UvA, VU, UU, UL, RUG en RU hebben daarom besloten gezamenlijk en in overleg met het Regieorgaan Geesteswetenschappen te bezien op welke wijze de duurzaamste oplossing voor de opleidingen in de schooltalen kan worden gerealiseerd.

De voorliggende rapportage is dus uitdrukkelijk bedoeld als een deelrapportage. Het leek echter opportuun nu reeds te laten zien welke oplossingen voor een aantal geschetste problemen besproken en bestuurlijk geaccordeerd zijn, op het niveau van de universiteitsbesturen, de faculteiten en het Regieorgaan Geesteswetenschappen. Daarmee kunnen nieuwe stappen gezet worden die de positie van het talenonderwijs en de aantrekkelijkheid hiervan kunnen versterken.

Het DLG, het Regieorgaan en de VSNU zullen de komende tijd verder werken aan de aanvullende rapportage die naar verwachting vóór de zomer van 2016 gepresenteerd kan worden.

Wij vernemen graag uw reactie op deze nadere toekomstvisie.

Met vriendelijke groet,



Dr. K.L.L.M. Dittrich,
Voorzitter

CC:

- Disciplineoverleg Letteren-Geschiedenis
- Regieorgaan Geesteswetenschappen

NADERE TOEKOMSTVISIE TALEN

DEELRAPPORT 1 - 23 DECEMBER 2015

INHOUD

Vooraf.....	3
Preambule.....	3
De schooltalen.....	5
Brede bachelors.....	8
De Lerarenopleiding.....	10
Ontwikkeling van tweejarige selectieve MA-opleidingen.....	11
De unica.....	12
Slotopmerkingen.....	13
Bijlage 1: Internationale vergelijking talenstudies – samenvatting.....	14
Bijlage 2: bacheloropleidingen met een substantiële taalcomponent.....	17

VOORAF

De minister heeft in haar brief van 7 april 2015 de VSNU verzocht samen met het disciplineoverlegorgaan Letteren en Geesteswetenschappen (DLG) en het Regieorgaan Geesteswetenschappen de toekomstvisie voor de talen nader uit te werken. Centraal staan daarbij de ontwikkelingen ten aanzien van de bacheloropleidingen (bredere opleidingen naast disciplinaire opleidingen) en de gevolgen die dat zou moeten hebben voor de masteropleidingen (mede gelet op de eisen die aan universitair opgeleide eerstegraads leraren gesteld worden). Het wordt door de minister relevant geacht onderscheid te maken tussen de schooltalen die voor het voortgezet onderwijs van belang zijn en de vele kleine talenopleidingen waar andere argumenten spelen.

Deze nadere toekomstvisie op de talen is een vervolg op de Toekomstvisie voor de talen binnen de Geesteswetenschappen in Nederland (d.d. juni 2014) en is opgesteld door de werkgroep bestaande uit

Karl Diltrich (voorzitter VSNU), Wim van den Doel (voorzitter DLG en decaan faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden), Gerry Wakker (decaan faculteit Letteren van de Rijksuniversiteit Groningen), Frits van Oostrom (voorzitter Regieorgaan Geesteswetenschappen), Leo van Ruijven (Regieorgaan Geesteswetenschappen), Dennis Smit (secretaris Regieorgaan Geesteswetenschappen) en Johanna de Groot (secretaris van de werkgroep, VSNU). Voor nadere inlichtingen over deze toekomstvisie kan contact opgenomen worden met Johanna de Groot: degroot@vsnu.nl

PREAMBULE

De Nederlandse overheid en flinke delen van de samenleving zijn bezorgd over de ontwikkeling van het onderwijs in de talen, zowel binnen de universiteiten, de hogescholen en het middelbare onderwijs. Die bezorgdheid komt enerzijds voort uit de erkenning dat Nederland een zeer open en multiculturele samenleving is, die bovendien economisch sterk afhankelijk is van internationale handel en contacten. Anderzijds behoren de 'talen' in de opinie van velen tot het cultureel erfgoed, waardoor opheffing of samenvoeging van studies altijd tot ongemak en ophef leidt.

De universiteiten hechten zeer aan de talenopleidingen om verschillende redenen. Zij dragen bij aan het culturele fundament van onze samenleving, zij openen uitzichten op andere culturen en zij dragen daarnaast bij aan de mogelijkheden van een voorspoedige economische ontwikkeling. Tegelijkertijd is ook duidelijk dat zich grote veranderingen in de talenopleidingen - of breder in de culturele opleidingen - voordoen. Talen kunnen steeds vaker niet los gezien worden van de regionale context en worden daarom ook steeds vaker geplaatst in de bredere sociaal-culturele en economische ontwikkelingen van landen en regio's. De belangstelling van studenten verandert, de arbeidsmarkt stelt andere eisen, maar ook de bestudering van de talen verandert.

Daarbij komt dat universiteiten om allerlei redenen steeds stringenter keuzes moeten maken over de wijze waarop zij hun middelen inzetten. Dalende studentenaantallen kunnen immers leiden tot dalende aantallen staffleden, waardoor onderwijs en onderzoek onder druk komen te staan. Af en toe ontkomen universiteiten er dus ook niet aan om opleidingen te stoppen of om nieuwe concepten van opleidingen te ontwikkelen.

De zorg om de toekomst van de talen heeft ertoe geleid dat de minister van OCW de universiteiten heeft gevraagd om samen met het Regieorgaan Geesteswetenschappen een visie te ontwikkelen op de toekomst van de universitaire talenopleidingen (met aandacht voor zowel de schooltalen als de overige talenopleidingen). Daarbij is gevraagd een aantal vragen te adresseren:

- wat is de feitelijke situatie van de talenopleidingen in Nederland wat betreft studentenaantallen en personeelsleden?
- hoe zijn de ontwikkelingen in het buitenland en welke lessen kunnen daaruit eventueel worden getrokken?
- wat zijn de consequenties van de verbreding van de talenopleidingen in 'brede bacheloropleidingen'?
- welke gevolgen kunnen de brede opleidingen hebben voor de instroom in de masters en in de lerarenopleidingen?
- welke unica bestaan in het Nederlandse universitaire landschap?

De voorliggende rapportage geeft op een deel van deze vragen antwoord, waarbij de belangstelling vooral is gericht op die schooltalen die het meest in de problemen lijken te zijn gekomen, Duits en Frans. Er is een kwantitatieve analyse gemaakt van de huidige bacheloropleidingen in het brede talenspectrum. Er is ook een analyse gemaakt van de verschuiving tussen de smalle disciplinaire talenopleidingen en de ontwikkeling in de

richting van bredere en multidisciplinaire opleidingen. Er is onderzoek gepleegd naar de ontwikkeling van het talenonderwijs in een aantal aangrenzende landen (Verenigd Koninkrijk, Nordrhein-Westfalen, Vlaanderen, Denemarken) en Polen. Er worden maatregelen voorgesteld om de aansluiting tussen de bredere bacheloropleidingen en de disciplinaire masters en de lerarenopleidingen te versterken. En er wordt een procesvoorstel gedaan om te voorkomen dat unica in opleidingen en in specialisaties gaan verdwijnen zonder dat de effecten daarvan vanuit een landelijk perspectief zijn bekeken.

De rapportage geeft nog geen antwoord op één van de meest prangende vragen: hoe is de instroom in de talenopleidingen te vergroten en hoe kan de kwaliteit van de disciplines het beste gegarandeerd worden? De universiteiten hebben in het verleden afspraken gemaakt om met name in de masterfase meer samen te werken, door middel van het programma MasterLanguage en in de landelijke onderzoekscholen. Maar de vraag dringt zich op of ook op bachelorniveau niet steviger maatregelen nodig zijn om te komen tot een duurzame oplossing voor het probleem van de disciplinaire bacheloropleidingen. Tegelijkertijd is ook duidelijk dat ernstige vragen gesteld kunnen worden bij de curricula in het VWO, die nog steeds op een relatief eenzijdige wijze zijn vormgegeven. Er ligt dus een stevige opgave klaar voor de universiteiten. De rectoren en decanen van de zes meest betrokken instellingen UvA, VU, UU, UL, RUG en RU hebben daarom besloten gezamenlijk en in overleg met het Regieorgaan Geesteswetenschappen te bezien op welke wijze de meest duurzame oplossing voor de opleidingen in de schooltalen kan worden gerealiseerd. Die oplossing zal in een aanvullende rapportage worden gepresenteerd, naar verwachting in het voorjaar van 2016.

De voorliggende rapportage is dus uitdrukkelijk bedoeld als een deelrapportage. Het leek echter opportuun nu reeds te laten zien welke oplossingen voor een aantal geschetste problemen besproken en bestuurlijk geaccordeerd zijn, op het niveau van de universiteitsbesturen, de faculteiten en het Regieorgaan Geesteswetenschappen. Daarmee kunnen nieuwe stappen gezet worden die de positie van het talenonderwijs en de aantrekkelijkheid hiervan kunnen versterken. Tegelijkertijd is een waarschuwing op zijn plaats: er is geen panacee voor de eerder in deze inleiding geschetste vragen en problemen. Ook de 'buurlanden' worstelen met dezelfde vraagstukken als Nederland. Garanties voor succes zijn er dus niet, maar de bereidheid om te werken aan de problematiek is groot!

DE SCHOOLTALEN

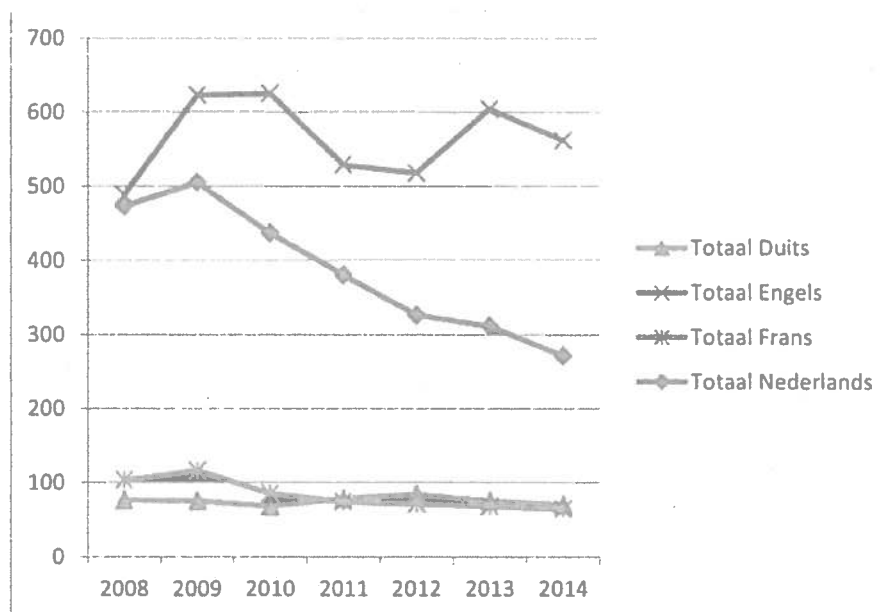
ANALYSE/ACHTERGROND

De situatie in de moderne talen in het voortgezet onderwijs is zorgelijk. Er is sprake van een neerwaartse spiraal: goede uitzonderingen daargelaten, worden de vakken in het voortgezet onderwijs door veel leerlingen als onaantrekkelijk en saai gezien, als ouderwets, ver afstaand van de werkelijkheid; ze lijken niet adequaat als voorbereidend wetenschappelijk onderwijs richting de universitaire talenstudies. De onvrede die er bestaat over het curriculum in de moderne talen in het voortgezet onderwijs wordt bij Engels, Duits en Frans vooral veroorzaakt door het ontbreken van een bredere culturele context in de vakken (regio en cultuur). Bij Nederlands is sprake van onvrede over de sterke focus op de literaire canon of op regels van de taal door een ideale spreker. De aandacht voor de functies van de taal die feitelijk gesproken wordt in een maatschappij, en voor de functie van taal in het politieke en maatschappelijke discours laat sterk te wensen over. Daarnaast wordt het als een probleem gezien dat de taalvakken onderdeel zijn van het profiel 'Cultuur en Maatschappij'. Dat profiel is niet populair en doet onvoldoende recht aan het actuele en urgente belang van de schoolvakken die hieronder vallen.

De situatie in het voortgezet onderwijs is één van de oorzaken van een lage instroom bij de zelfstandige opleidingen in het wetenschappelijk onderwijs gericht op Europese talen en culturen. Mede door die lage instroom is er ook minder doorstroming van talent in zowel het personeel van de Europese talen en culturenopleidingen als in de lerarenopleidingen. De vernieuwingsdrang en -kracht is daardoor ernstig onder druk komen te staan, zowel voor de talen- en culturenopleidingen zelf, als voor de voortgezet onderwijsvakken in de talen.

We beperken ons in onderstaande analyse omwille van overzichtelijkheid tot de moderne talen Duits, Engels, Frans en Nederlands, hoewel een aantal andere talen feitelijk ook behoren tot de categorie moderne talen in het voortgezet onderwijs (waaronder Spaans, Fries, Chinees, Russisch).

De instroom in de bacheloropleidingen Duits, Engels, Frans en Nederlands is weergegeven in onderstaande figuur. Met name de instroom bij Nederlands en Frans nam af tussen 2008 en 2014.



Figuur 1: Instroom in de bacheloropleidingen Duits, Engels, Frans en Nederlands (hoofdinschrijvingen, peildatum 1 okt, bron 1 cijferHO, VSNU).

In onderstaande tabel is te zien hoe de instroom zich per opleiding en instelling ontwikkelde. N.B. Hierbij zijn opleidingen die zijn opgeheven tussen 2008 en 2014 meegenomen.

Tabel 1: Instroom in de bacheloropleidingen Duits, Engels, Frans en Nederlands per instelling (hoofdinstructies, peildatum 1 okt, bron 1 cijferHO, VSNU).

CROHO	Opleiding	Instelling	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
56805	B Duitse taal en cultuur	LEI	11	12	5	12	11	13	19
56805	B Duitse taal en cultuur	RU	23	16	17	13	19	30	24
56805	B Duitse taal en cultuur	RUG	14	11	11	20	21		
56805	B Duitse taal en cultuur	UU	17	12	16	12	21	19	11
56805	B Duitse taal en cultuur	UVA	9	23	18	21	12	13	16
56805	B Duitse taal en cultuur	VU	2	1	1				
Totaal Duits			76	75	68	78	84	75	70
56806	B Engelse taal en cultuur	LEI	133	118	152	107	89	127	108
56806	B Engelse taal en cultuur	RU	102	117	126	99	101	132	109
56806	B Engelse taal en cultuur	RUG	77	84	71	89	100		
50290	B English Language and Culture	RUG						104	121
56806	B Engelse taal en cultuur	UU	82	134	120	91	123	127	119
56806	B Engelse taal en cultuur	UVA	63	128	110	90	71	114	105
56806	B Engelse taal en cultuur	VU	31	42	46	53	34		
Totaal Engels			488	623	625	529	518	604	562
56808	B Franse taal en cultuur	LEI	28	41	27	22	14	33	23
56808	B Franse taal en cultuur	UU	36	34	25	20	33	24	24
56808	B Franse taal en cultuur	UVA	31	34	25	17	24	11	17
56808	B Franse taal en cultuur	VU	8	7	8	15			
Totaal Frans			103	116	85	74	71	68	64
56804	B Nederlandse taal en cultuur	LEI	57	66	66	50	48	38	43
56804	B Nederlandse taal en cultuur	RU	52	57	43	41	33	51	42
56804	B Nederlandse taal en cultuur	RUG	62	70	47	57	38	63	40
56804	B Nederlandse taal en cultuur	UU	122	119	113	107	99	61	51
56804	B Nederlandse taal en cultuur	UVA	154	170	152	98	100	98	95
56804	B Nederlandse taal en cultuur	VU	26	23	16	27	12		
Totaal Nederlands			473	505	437	380	326	311	271
Totaal Generaal			1140	1319	1215	1061	999	1058	967

N.B. De definitieve instroomcijfers 2015 staan nog niet vast, maar indiceren een verdere afname van de instroom in het HOOP-gebied Taal&Cultuur.

In tabel 2 is weergegeven wat de instroom is in de brede bachelors waarin één van de schooltalen Duits, Frans, Engels of Nederlands gekozen kan worden. Hieruit wordt duidelijk dat de schooltalen binnen een aanzienlijk palet aan brede bachelors gekozen kunnen worden en dat de totale instroom in deze brede bachelors (N=1127 in 2014) die in de klassieke opleidingen in de schooltalen overtreft (N=967 in 2014). We kunnen echter niet vaststellen hoeveel studenten binnen deze brede bachelors voor een specifieke schooltaal kiezen.

Tabel 2: Schooltalen in brede/multidisciplinaire bacheloropleidingen. N.B. voor een volledig overzicht van alle bacheloropleidingen met een substantiële taalcomponent en hun indeling in de categorieën breed, multidisciplinair en klassiek, zie bijlage 2.

Bacheloropleiding	Schooltalen die gekozen kunnen worden	Instroom (hoofdinschrijvingen) in 2014
Literatuur en Samenleving (VU)	NL en EN	20
Communicatie- en Informatiewetenschappen (VU)*	NL en EN	62
Europese Studies (UvA)	NL, EN, FR en DU	129
Taal- en cultuurstudies (UU)	NL, EN, FR en DU	199
International studies (LEI)	NL, EN, FR en DU	471
Nederlandkunde/dutch studies (LEI)	NL	9
Europese talen en culturen (RUG)	FR, EN, DU	108
American studies (RUG)	EN	89
Romaanse talen en culturen (RU)	FR	40
Totaal		1127

*Deze opleiding is meegenomen, omdat deze ontstaan is uit de 'oude' opleiding Communicatie- en informatiewetenschappen en componenten uit de voormalige opleidingen Taalkunde, Engelse taal en cultuur en Nederlandse taal en cultuur. Deze specifieke opleiding communicatie- en informatiewetenschappen kan derhalve beschouwd worden als een brede opleiding met een substantiële taalcomponent.

Naast de zorgen over de geringe studenteninstroom bestaan er met name voor Duits en Frans zorgen ten aanzien van de omvang van de staf. In tabel 3 is weergegeven hoeveel fte staf er voor beide talen ingezet wordt vanuit de betreffende instellingen. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat dit een momentopname is (sept. 2015, inventarisatie via decanen), en dat het niet altijd onomstotelijk duidelijk is hoeveel fte voor welke taal wordt ingezet. Daarnaast is van belang op te merken dat in sommige instellingen de hoogleraren en universitair hoofddocenten vooral in het masteronderwijs ingezet worden.

Tabel 3: Bestaffing Duits en Frans (bron: decanen DLG, sept. 2015).

Instelling		AIO	postdoc	Onderwijs- /onderzoeks medewerker	Docent	UD	UHD	HL	Opmerkingen
Duits	RUG				0,3	3,5		1,0	1,0 fte HL betreft vacature Language and Society, with a focus on German
	UvA				1,1	1,3	1,0		
	UL				1,5	1,8		1,0	
	UU			0,4	2,1	2,0	1,0	1,0	
	RU	0,7			1,4	1,5		1,0	
Totaal Duits		0,7	0,0	0,4	6,4	10,1	2,0	4,0	
Frans	RUG	0,8			3,2	3,0			1,0 fte HL betreft vacature HL Literature and Culture with focus on Spanish/Romance languages
	UvA	0,8			1,3	3,3	1,0		
	UL	1,8	1,2		2,1	1,5	1,0	2,0	
	UU				1,1	4,8	1,0	1,0	
	RU	1,0			0,5	2,3		2,3	
Totaal Frans		4,4	1,2	0,0	8,2	15,0	3,0	5,3	

BREDE BACHELORS

Er is een trend waarneembaar waarin de afgelopen jaren nieuwe, brede BA-opleidingen zijn ontstaan. Deze opleidingen gaan nadelige kleinschaligheid tegen, en zijn daarnaast een gevolg van verschuivende belangstelling van studenten en verschuivingen in het onderzoek, zowel over grenzen van disciplines heen als daarbinnen.

Een analyse van de bacheloropleidingen in het HOOP-gebied Taal & Cultuur leert dat er tussen 2008 en 2014 zes brede bachelors gestart zijn die hun oorsprong vinden in meerdere 'klassieke' talenopleidingen, (zie tabel 4) (N.B. met klassieke talenopleiding wordt bedoeld: de talenopleidingen die we van oudsher kennen, en die in de regel op één taal gericht zijn, en een sterke letter- en taalkundige oriëntatie hebben).

Tabel 4: Nieuwe brede bacheloropleidingen

CROHO	Opleiding	Instelling	Ontstaan uit
56124	B Europese Talen en Culturen	RUG	Slavische talen en culturen; Romaanse talen en culturen; Scandinavische talen en culturen; Duitse taal en cultuur
55823	B Literatuur en Samenleving	VU	Letterkundige componenten van de opleidingen Engelse taal en cultuur en Nederlandse taal en cultuur
56826	B Communicatie- en informatiewetenschappen	VU	Communicatie- en Informatiewetenschappen, Taalwetenschap en de taalgerichte componenten van de opleidingen Engelse taal en cultuur en Nederlandse taal en cultuur.
56123	B Oude Culturen van de Mediterrane Wereld	LEI	Egyptische taal en cultuur; Talen en culturen van Mesopotamië en Anatolië
56099	B Talen en Culturen van Zuid- en Zuidoost Azië (South and Southeast Asian Studies)	LEI	Talen en culturen van India en Tibet; Talen en culturen van zuidoost Azië en Oceanië
50855	B Russische studies	LEI	Slavische talen en culturen; Ruslandkunde

Daarnaast kregen zeven bestaande opleidingen (onder behoud van dezelfde CROHO-code) een breder karakter, meer multidisciplinair (zie tabel 5).

Tabel 5: Opleidingen die verbreed werden

CROHO	Opleiding	Instelling	Ontstaan uit
56098	Midden-Oosten studies	LEI	Arabische, Nieuwperzische en Turkse talen en culturen
56098	Midden-Oosten studies	RUG	Talen en culturen van het nabije en midden-oosten
56818	Chinastudies	LEI	Talen en culturen van China
56819	Japanstudies	LEI	Talen en culturen van Japan
56820	Koreastudies	LEI	Talen en culturen van Korea
56012	B Minorities en Multilingualism	RUG	Friese taal en cultuur
56041	Islam en Arabisch	UU	Arabische taal en cultuur

De brede opleidingen kunnen onderverdeeld worden in opleidingen waarin meerdere talen gekozen kunnen worden, en in opleidingen die multidisciplinair zijn. Bij multidisciplinaire opleidingen wordt een combinatie gemaakt met disciplines zoals geschiedenis en cultuur, economie of het rechtssysteem van het betreffende land of de regio. Zo geldt bijvoorbeeld voor Japanstudies in tabel 5 dat hierin naast de taal Japans ook de geschiedenis, de letterkunde en literatuur, de filosofie en de moderne cultuur van Japan worden bestudeerd.

In totaal werden tussen 2008 en 2014 28 bacheloropleidingen met een taalcomponent opgeheven. In tabel 6 is weergegeven wat de bestemming van deze opleidingen was. Er werden 8 opleidingen echt opgeheven, die niet of in zeer geringe mate terugkwamen in een nieuwe bredere opleiding. De reden hiervoor lag in het algemeen in een combinatie van oorzaken: kleine studentenaantallen, te weinig onderzoekspotentieel om de geringe studentenaantallen te compenseren en strategische keuzes binnen de instelling of faculteit.

De overige opleidingen kwamen terug als onderdeel van een brede bachelor, of ondergingen een naamswijziging.

Tabel 6: Opgeheven bacheloropleidingen met een taalcomponent en hun bestemming

CROHO	Opleiding	Instelling	Bestemming opleiding na opheffing
56801	B Taal- en cultuurstudies	RU	Opgeheven
56805	B Duitse taal en cultuur	VU	Opgeheven
56815	B Finoeegriscle talen en culturen	RUG	Opgeheven
56808	B Franse taal en cultuur	VU	Opgeheven
56811	B Portugese taal en cultuur	UU	Opgeheven
56812	B Roemeense taal en cultuur	UVA	Opgeheven
56040	B Arabische taal en cultuur	RU	Opgeheven. Arabisch is nog wel onderdeel van nieuwe BA religiewetenschappen.
50201	B Hebreeuwse en Aramese talen en culturen	LEI	Opgeheven. Is nog wel onderdeel van Midden-Oosten studies en Oude talen en culturen van de mediterrane wereld
56803	B Taalwetenschap	VU	Opgegaan in Communicatie- en informatiewetenschappen
56040	B Arabische taal en cultuur	UU	Getransformeerd tot Islam en Arabisch
56015	B Egyptische taal en cultuur	LEI	Opgegaan in Oude Culturen van de Mediterrane wereld
50200	B Talen en culturen van Mesopotamie en Anatolie	LEI	Opgegaan in Oude Culturen van de Mediterrane wereld
56074	B Romaanse talen en culturen	RUG	Opgegaan in Europese talen en culturen
56813	B Slavische talen en culturen	RUG	Opgegaan in Europese talen en culturen
56807	B Scandinavische talen en culturen	RUG	Opgegaan in Europese talen en culturen
56805	B Duitse taal en cultuur	RUG	Opgegaan in Europese talen en culturen
56035	B Talen en culturen van India en Tibet	LEI	Gefuseerd met T&C van Zuidoost-Azië tot South and Southeast Asia Studies
56022	B Talen en culturen van zuidoost Azië en Oceanië	LEI	Gefuseerd met T&C van India en Tibet tot South and Southeast Asia Studies
50204	B Vergelijkende Indo-Europese taalwetenschap	LEI	Opgegaan in BA Taalwetenschap
56806	B Engelse taal en cultuur	VU	Opgegaan in Literatuur en samenleving en in Communicatie- en informatiewetenschappen
56804	B Nederlandse taal en cultuur	VU	Opgegaan in Literatuur en samenleving en in Communicatie- en informatiewetenschappen
50203	B Ruslandkunde	LEI	Met Slavisch gefuseerd tot Russische studies
56813	B Slavische talen en culturen	LEI	Met Ruslandkunde gefuseerd tot Russische studies
56041	B Islam en Arabisch	RU	Opgegaan in Religiewetenschappen
56016	B Arabische, Nieuwperzische en Turkse talen en culturen	LEI	Naam is gewijzigd naar Midden-Oosten studies (en nieuwe CROHO code)
56817	B Talen en culturen van het nabije en Midden-Oosten	RUG	Naam is gewijzigd naar Midden-Oosten studies (en nieuwe CROHO code)
59303	B European studies	UM	Naam is gewijzigd in Europese studies (en nieuwe CROHO code)
56806	B Engelse taal en cultuur	RUG	Naam is gewijzigd in English Language & Culture (met nieuwe CROHO code). Daarnaast is Engels toegevoegd als optie binnen Europese Talen en Culturen. (CROHO 56124)

In bijlage 2 is de lijst van thans aangeboden bacheloropleidingen met een substantiële taalcomponent opgenomen, en hun indeling in de categorieën klassiek, breed en multidisciplinair.

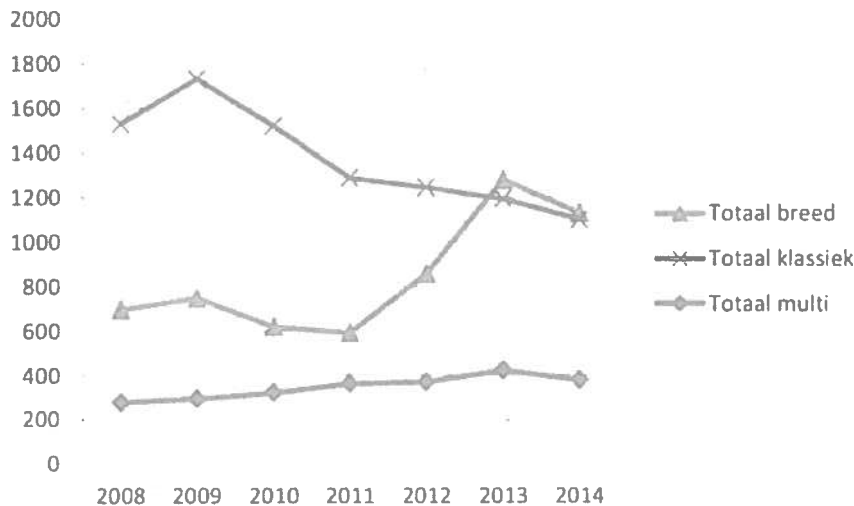
In figuur 2 is te zien hoe het aantal studenten dat instroomde in klassieke talenopleidingen tussen 2008 en 2014 afnam, en het aantal studenten dat instroomde in de brede en multidisciplinaire opleidingen toenam. N.B. de opleidingen Griekse en Latijnse Taal en Cultuur zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

De belangstelling van studenten voor brede bachelors, zowel die met meer talen (in figuur 2 als 'breed' aangeduid) en de multidisciplinaire opleidingen (in figuur 2 als 'multi' aangeduid) is de afgelopen jaren toegenomen. Er zijn anno 2015 12 brede bacheloropleidingen met een taalcomponent, die in 2014 een instroom¹ hadden van 1127 studenten: gemiddeld 94 studenten per opleiding. 'Klassieke' opleidingen (N=28) trekken

¹ Hoofdschrijvingen; peilmoment 1 oktober 2014. Bron: 1-cijfer HO, VSNU.

evenwel ook veel studenten: in 2014 waren dit er 1098, een gemiddelde van 39 per opleiding. De multidisciplinaire opleidingen (N=10) trekken per opleiding evenveel studenten als de klassieke opleidingen, namelijk 38 per opleiding.

Vermeldenswaardig is hier ook dat de totale instroom in de bacheloropleidingen met een substantiële taalcomponent tussen 2008 en 2014 een lichte stijging laat zien: van 2498 studenten in 2008 naar 2602 in 2014.



Figuur 2: Instroom in klassieke, brede en multidisciplinaire bachelors met een taalcomponent (hoofddinschrijvingen, peildatum 1 okt, bron 1 cijferHO, VSNU)

Volgens sommigen zou er een spanningsveld bestaan tussen brede opleidingen en meer klassieke taal- en cultuuropleidingen. Colleges binnen brede opleidingen die niet taalspecifiek zijn (bijvoorbeeld een gemeenschappelijk college geschiedenis van het Midden-Oosten binnen een opleiding Midden-Oosten studies voor studenten Arabisch, Perzisch, Turks en Hebreeuws) zouden ten koste gaan van taalspecifieke colleges (bv. over Arabische taal en cultuur). Feitelijk is het natuurlijk ook zo dat in brede en multidisciplinaire opleidingen de aandacht verdeeld wordt over ofwel meerdere talen, ofwel meerdere disciplines, en dat daarmee de kennis van één specifieke taal bij de afgestudeerden minder groot zal zijn. Het is echter zeer wel mogelijk om door een goede organisatie van het onderwijs binnen faculteiten beide typen opleidingen naast elkaar te laten bestaan, waarbij de meer 'klassieke' taal- en cultuuropleidingen en de meer 'brede' opleidingen elk hun eigen doelgroep binnen de studentenpopulatie bedienen. Als voorbeeld kan hier genoemd worden dat door het naast elkaar aanbieden van International Studies (dat een groot aantal studenten trekt) en een groot aantal taalopleidingen die zich exclusief op één taal richten (en die kleinere aantallen studenten trekken), het juist mogelijk is om deze kleine opleidingen aan de Universiteit Leiden te laten voortbestaan.

Het moet aan de instelling worden gelaten hoe een bepaalde taal wordt aangeboden. Soms zal dat gebeuren in het kader van een bredere BA-opleiding, soms als een zelfstandige opleiding. Het is niet nodig hierover landelijke regelgeving te ontwikkelen. Wel is het noodzakelijk de master- en lerarenopleidingen af te stemmen op de meer diverse instroom vanuit de brede BA-opleidingen (zie daarvoor de volgende hoofdstukken). Ook is het van belang dat in de afspraken over opheffing van unica niet alleen naar zelfstandige opleidingen wordt gekeken, maar hierbij specialisaties van brede opleidingen op dezelfde manier te behandelen (zie daarvoor het hoofdstuk Unica).

DE LERARENOPLEIDING

De Nederlandse universiteiten willen graag inzetten op meer academische leraren voor de klas, ook op het terrein van de talen. Naast de lerarenopleidingen die leiden tot een wettelijk vereiste onderwijsbevoegdheid zijn er ook opleidingen en trajecten die zeer nuttig kunnen zijn voor reeds bevoegde leraren en die hen geen extra onderwijsbevoegdheid leveren maar wel meer deskundigheid. In dit kader zijn de programma's "DUDOC-Alfa" en "Meesterschap in Vakdidactiek" gestart. "DUDOC-Alfa" heeft tot doel leraren in het voortgezet onderwijs (en mogelijk ook universitaire lerarenopleiders) te laten promoveren in de vakdidactiek of op een onderwerp waarbij er een duidelijk relatie wordt gelegd met de onderwijspraktijk op de middelbare school. "Meesterschap in de

Vakdidactiek" behelst een nationaal formatieplan op het terrein van de vakdidactiek in de geesteswetenschappen waardoor er op termijn hoogleraren, UHD's en/of UD's worden aangesteld die tot taak krijgen de discipline verder te ontwikkelen.

Naast bovenstaande initiatieven zouden vo-ho netwerken gestimuleerd kunnen worden om activiteiten te ontplooiën op het gebied van de talen. Dat hier vanuit het vo behoefte aan is, is reeds lang duidelijk: vo-docenten die werkzaam zijn in de talen hebben op dit moment veel minder mogelijkheden om trainingen te volgen, te netwerken met partners in het wo en op deze wijze inspiratie op te doen om te vernieuwen, dan docenten die werkzaam zijn in de bèta-vakken. Een stimulering van 'alfanetwerken' via de bestaande infrastructuur van de vo-ho netwerken en bètanetwerken heeft als voordeel dat gebruik gemaakt kan worden van de bestaande ervaring en deskundigheid binnen de vo-ho netwerken en bètanetwerken, en dat aangesloten kan worden bij reeds bestaande netwerken van vo-scholen en wo-instellingen. Een belangrijk voordeel is bovendien dat het versterken van de alfa-kant van de vo-ho netwerken rechtstreeks ten goede komt aan de vo-docenten in de talen, en zodoende aan de kwaliteit van het onderwijs in de talen in het vo. Hiervan zal ook de instroom en de kwaliteit van de instroom in de talenopleidingen in het ho profiteren.

De Universitaire Lerarenopleidingen in veel schooltalen hebben te kampen met een kleine instroom. Desondanks willen de universiteiten niet overgaan tot concentratie volgens een landelijk taakverdelingsmodel (hiermee wordt bedoeld dat bijvoorbeeld de lerarenopleiding Duits geconcentreerd zou worden op 1 of 2 instellingen) omdat concentratie er in de regel toe leidt dat landelijk gezien nog minder studenten in de lerarenopleidingen instromen (landelijke samenwerking, o.m. in het kader van Masterlanguage, is vanzelfsprekend wel een prioriteit). Het gebrek aan academisch geschoolde leraren heeft een nadellig effect op de kwaliteit van het talenonderwijs op het VWO, waardoor leerlingen het idee kunnen krijgen dat het leren van talen intellectueel niet uitdagend is. Zo ontstaat een neerwaartse spiraal: minder jongeren kiezen voor een universitaire talenstudie, zodat er minder academisch geschoolde leraren komen, zodat jongeren minder gestimuleerd worden een universitaire talenstudie te kiezen. Het doorbreken van deze spiraal is prioritair (zie ook het hoofdstuk over de schooltalen).

De universiteiten zijn zich zeer bewust van hun maatschappelijke taak om voldoende academisch geschoolde leraren op te leiden en zullen maatregelen nemen de instroom in de lerarenopleidingen te verhogen door na selectie ook studenten uit bredere geesteswetenschappelijke opleidingen toe te laten. Hierbij zal de lerarenopleiding zich moeten hervormen zodat het mogelijk is om ondanks de verbreding van bestaande bacheloropleidingen resp. het starten van nieuwe multidisciplinaire bacheloropleidingen, te komen tot voldoende goede gekwalificeerde eerstegraads leraren, juist voor de schooltalen.

De universiteiten willen toe naar een aanbod van 1) tweejarige educatieve masters die opleiden tot een eerstegraads-bevoegdheid waarin disciplinaire verdieping wordt gecombineerd en zo mogelijk geïntegreerd met vakdidactiek en praktijkervaring en 2) een flexibel en modulair aan te bieden postgraduate traject van een jaar dat na een disciplinaire MA-opleiding tot een universitaire eerstegraadsbevoegdheid leidt. Met een dergelijk gedifferentieerd en herkenbaar opleidingsaanbod verwachten we meer en betere docenten te kunnen opleiden.

De tweejarige educatieve masters in de verschillende disciplines zullen zijn gericht op studenten die aan het einde van de bachelor bewust een keuze maken voor een educatief traject. Anderzijds is een dergelijke master ook aantrekkelijk voor afgestudeerden van brede bachelor opleidingen die zich door aanvullende vakstudie voor een bevoegdheid kunnen kwalificeren. Deze master zal voor een belangrijk deel, ongeveer een kwart van de opleiding, bestaan uit het begeleid opdoen van praktijkervaring. De tweejarige educatieve master heeft ten opzichte van de huidige master-op-master constructie een aantal voordelen. Zo bestaan in bepaalde tekortvakken, zoals Duits, amper nog masterstudenten. Wel zijn er steeds meer bachelorstudenten die een brede bachelor zoals Taal & Cultuur of Europese Studies hebben gedaan met een specialisatie in Duits. Zij hebben mogelijk interesse in een educatieve master Duits. In het huidige stelsel 'verliezen' we deze potentiële docenten Duits. Met de tweejarige educatieve master bereiken we deze groep wel. Verder kunnen we ze door de afstemming tussen vakinhoud en beroepsvoorbereiding een geïntegreerd tweejarig traject bieden dat geheel is toegesneden op het beroep van de leraar.

ONTWIKKELING VAN TWEEJARIGE SELECTIEVE MA-OPLEIDINGEN

Zoals hierboven werd geconstateerd, is in de studentenbelangstelling voor opleidingen in het Nederlandse hoger onderwijs een trend waarneembaar waarin nieuwe, brede BA-opleidingen populairder worden ten koste van meer klassieke BA-opleidingen. Het is de opvatting van de werkgroep dat klassieke en brede BA-opleidingen gerust naast elkaar kunnen bestaan en dat er geen reden is te kiezen voor het ene of het ander model. Instellingen maken hierin eigen keuzes waarbij er een divers landschap aan opleidingen in Nederland is ontstaan.

De afgelopen jaren is de aandacht minder uitgegaan naar de vraag welke consequenties deze ontwikkeling moet hebben voor het aanbod van MA-opleidingen. De MA-opleidingen hebben weliswaar aandacht gekregen in het

proces van Duurzame Geesteswetenschappen, maar deze aandacht ging vooral uit naar het tegengaan van de versnippering van het opleidingsaanbod. De stelling kan worden verdedigd dat, ondanks de invoering van de brede labels voor de masteropleidingen, het grootste deel van de MA-opleidingen binnen de geesteswetenschappen nog het karakter heeft van een 'doorstroom-MA' met kenmerken van het vierde jaar van de vroegere doctoraalopleidingen. De brede en multidisciplinaire bacheloropleidingen trekken zoals gezegd (zie hoofdstuk Brede bachelors) veel studenten. Deze studenten kiezen binnen hun opleiding voor één of meer talen, die zij echter niet tot op hetzelfde niveau leren beheersen als studenten die een klassieke bacheloropleiding hebben gevolgd die gericht is op één taal of regio. Studenten van brede bachelors die zich na de bachelor verder willen specialiseren in een taal hebben daar op dit moment weinig mogelijkheden voor.

Om toch voldoende studenten te kunnen scholen met een grondige kennis van een bepaalde taal, land/regio en cultuur, zullen de MA-opleidingen moeten inspelen op de ontwikkelingen van verbreding die we de afgelopen jaren in de bacheloropleidingen hebben gezien. De faculteiten Letteren en Geesteswetenschappen willen daarom nieuwe, selectieve MA-opleidingen ontwikkelen, waarin volop ruimte kan worden gecreëerd voor (gevoerd) taal- en cultuuronderwijs, inclusief (gevoerde) taalvaardigheid. Op deze manier kunnen studenten met een brede BA opleiding zich toch ontwikkelen tot specialist van een bepaald taal- en cultuurgebied. Hierbij willen de faculteiten zich allereerst richten op de officiële VN-talen, die immers naast de klassieke schooltalen een bijzondere positie in het opleidingslandschap innemen (zie ook de notitie over de talen van VSNU/DLG/Regieorgaan van juni 2014). Voor de masters in de schooltalen wordt in eerste instantie geïnvesteerd in de transitie naar tweejarige educatieve masters. Om die reden wordt hier voorgesteld daarnaast bij wijze van een pilot tweejarige MA-opleidingen (of specialisaties binnen opleidingen waarin deze talen zijn ingebed) in te richten voor de VN-talen Russisch en Arabisch (voor Chinees zijn er reeds mogelijkheden binnen de bestaande tweejarige MA-opleiding Asian Studies). In een later stadium kunnen, indien deze pilot succesvol blijkt, ook andere talen volgen. Deze tweejarige selectieve MA-opleidingen zijn ook toegankelijk voor studenten vanuit brede BA-opleidingen en kennen naast een disciplinaire of interdisciplinaire component ook een aanzienlijke taalvaardigheidscomponent. De opleidingen vergen overigens een verblijf in de regio. Voor het verzorgen van een dergelijk verblijf zijn het Nederlands Instituut in Sint Petersburg (NISPB), het Nederlands Vlaams Instituut in Cairo (NVIC) en het Nederlands Instituut in Marokko (NIMAR) van essentieel belang. Een structurele financiering van deze instituten is daarom vereist.

DE UNICA

Opleidingen dan wel disciplines (vaak specialisaties binnen bredere opleidingen) die weinig studenten trekken en weinig onderzoeksbudget hebben kunnen ter discussie komen te staan binnen een instelling. In de toekomstvisie op de geesteswetenschappen (2014) is over unieke opleidingen het volgende afgesproken:

Indien een instelling het voornemen heeft een in Nederland unieke opleiding op te heffen, zal (a) die instelling in ieder geval de adviezen inwinnen van de in het DLG samenwerkende zusterfaculteiten, (b) deze adviezen voorleggen aan het Rectorencollege van de VSNU en het Regieorgaan Geesteswetenschappen, die (c) het CvB van de desbetreffende instelling elk vanuit een eigen verantwoordelijkheid een zwaarwegend advies verstrekken. Uiteindelijk heeft en houdt - uiteraard - het CvB van de desbetreffende instelling de eindverantwoordelijkheid voor het eigen opleidingsaanbod.

Uitgaande van de definitie 'opleiding die in Nederland slechts aan één universiteit voorkomt', met een zelfstandig CROHO-label, bestaan er in Nederland binnen het domein van de talen de volgende 'unica':

- Minorities and multilingualism (voorheen Friese taal en letterkunde) (RUG) (croho nummer 56012)
- Keltische talen en cultuur (UU) (croho nummer 06091)
- Nieuwgriekse taal- en letterkunde (UvA) (croho nummer 06050)
- Zuid- en Zuidoost-Azië Studies (UL) (croho nummer 56099)
- Oude culturen van de Mediterrane wereld (UL) (croho nummer 56123)
- Chinastudies (UL) (croho nummer 56818)
- Japanstudies (UL) (croho nummer 56819)
- Koreastudies (UL) (croho nummer 56820)
- Afrikaanse talen en culturen (UL) (croho nummer 56821)

Voorgesteld wordt dat wanneer het Regieorgaan Geesteswetenschappen niet meer bestaat (na 2016) een ander onafhankelijk orgaan deze rol overneemt in het proces dat gevolgd wordt bij het voornemen een unieke opleiding op te heffen. Bij de overweging een opleiding ondanks geringe studentenbelangstelling in stand te willen houden zullen daarbij nationale en maatschappelijke belangen kunnen worden meegewogen. Daarbij is wel van belang dat wanneer er een dermate groot belang wordt gezien in het behouden van een opleiding, de betreffende instelling ook financiële ondersteuning ontvangt om die opleiding ondanks het geringe studentenaantal in de lucht te houden. Bij de uitwerking hiervan zou de wijze waarop in Denemarken en het Verenigd Koninkrijk omgegaan wordt met de kleine opleidingen inspiratie kunnen bieden (zie bijlage 1 Internationale vergelijking).

Daarnaast stelt de werkgroep voor om deze route ook te bewandelen bij het voornemen om een unieke specialisatie binnen een bredere opleiding op te heffen. Van de in totaal 35 talen die (als opleiding of als volwaardige specialisatie) aangeboden worden in de bacheloropleidingen, wordt meer dan de helft (n=21) slechts bij één instelling aangeboden (op basis van opleidingsinformatie op de websites van de instellingen):

UvA (n=6)	Deens, Noors, Pools, Servisch/Kroatisch, Tsjechisch, Nieuw-Grieks
LEI (n=13)	Portugees, Egyptisch, Assyrisch, Sanskriet, Hindi, Indonesisch, Perzisch, Turks, Aramees, Swahili, Chinees, Japans, Koreaans
RUG (n=1)	Fries
UU (n=1)	Keltisch

De taal Zweeds (RUG en UvA) wordt bij twee instellingen aangeboden.

De talen Nederlands, Duits, Frans, Engels, Spaans, Italiaans, Grieks, Latijn, Russisch, Arabisch en Hebreeuws worden op meer dan twee instellingen aangeboden.

SLOTOPMERKINGEN

De werkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van VSNU, DLG en Regieorgaan Duurzame Geesteswetenschappen heeft in het bovenstaande het eerste deel van zijn toekomstvisie talenopleidingen gegeven. Deze visie presenteert een overzicht van al genomen maatregelen (unica, brede bachelors naast specifieke taal- en cultuuropleidingen, stimulering vakdidactiek en lerarenopleiding) en nog te nemen stappen (voortzetting huidige maatregelen vakdidactiek en lerarenopleiding, tweejarige masteropleidingen en lerarenopleidingen, omgang met unica), die gezamenlijk een toekomstbestendig onderwijsaanbod in taal- en cultuur mogelijk maken, met dien verstande dat de opleidingen in de schooltalen, in het bijzonder Duits en Frans, nog nadere aandacht behoeven. Daarover zal de werkgroep binnen afzienbare tijd een vervolgrapportage uitbrengen.

BIJLAGE 1: INTERNATIONALE VERGELIJKING TALENSTUDIES – SAMENVATTING

Het verzoek van de minister aan de VSNU, het DLG en het Regieorgaan om een nadere uitwerking richting een toekomstvisie voor de Geesteswetenschappen, in het bijzonder voor de talen, omvat een internationale vergelijking. De betrokken gremia hebben besloten dit onderzoek zelf uit te voeren en daarbij het licht te werpen op de situatie van de talenopleidingen aan universiteiten in Vlaanderen, Nordrhein-Westfalen, Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Polen – de eerste vier landen zijn met Nederland vergelijkbaar, Polen is gekozen als land in opkomst.

Per land is gekeken naar het palet aan academische talenopleidingen, de inhoud en opbouw van de opleidingen en de belangstelling voor deze programma's. Daarbij zijn ook de lerarenopleidingen in aanmerking genomen en is gekeken naar de plaats van de talenopleidingen in het bredere domein van de geesteswetenschappen. Ook het overheidsbeleid ten aanzien van het talendom is in ogenschouw genomen.

TALENAANBOD

In Vlaanderen volgen de meeste talenstudenten het programma Taal- en letterkunde, waarbinnen zij zich veelal specialiseren in twee talen; in een enkel geval kan een taal worden gecombineerd met een niet-talenstudie. Her en der zijn of worden tracks opgeheven, zoals Italiaans in Antwerpen. Op masterniveau kan men soms kiezen voor één taal. Het beperkte aantal discipline en op een regio gerichte talenstudies is geconcentreerd aan de universiteiten van Gent en Leuven. De bachelors duren drie jaar, de aansluitmasters één jaar. Op twee tracks na zijn alle talenopleidingen met goed gevolg gevisiteerd. (Die tracks zijn na een hersteltraject alsnog geaccrediteerd.) In vergelijking met Nederland heeft Vlaanderen weinig brede opleidingen binnen de geesteswetenschappen.

In Denemarken duren bachelors drie en masters twee jaar. De oudere universiteiten van Kopenhagen en Aarhus bieden een breed talenpalet aan, met doorgaans een sterk filologische insteek; de jongere universiteiten van Zuid-Denemarken en Aalborg hebben een beperkt talenaanbod met de nadruk op bedrijfscommunicatie en economie. Er is in de afgelopen jaren veel gediscussieerd over het voortbestaan van kleine talenopleidingen; in 2011 werd de schrapping van een aantal opleidingen in Kopenhagen (o.a. Arabisch, Russisch, Italiaans, Grieks en Latijn) afgewend. In Denemarken worden ook enkele regiostudies aangeboden.

In het Verenigd Koninkrijk nemen bachelorstudies vier jaar in beslag, waarvan één jaar doorgaans is gereserveerd voor een buitenlandverblijf. 70% van de afgestudeerde *undergraduates* betreedt de arbeidsmarkt. Het aantal universiteiten dat opleidingen moderne talen aanbiedt, is tussen 2000 en 2013 afgenomen van 105 naar 62. *Single degree* talenopleidingen raken steeds meer geconcentreerd aan topuniversiteiten. De ontwikkeling houdt verband met de dalende studentenbelangstelling, die o.a. voort lijkt te komen uit het dalende aantal scholieren met een vreemde taal in hun examenpakket. Het is gebruikelijk dat een talenstudie twee majoren omvat: twee talen, of een taal plus een niet-talenmajor. Soms hebben studenten de keuze uit een single degree, een joint degree of een programma met een hoofdvak en een bijvak.

Negen van de veertien universiteiten in Nordrhein-Westfalen hebben talenopleidingen in hun aanbod. Vijf daarvan bieden maximaal zes talen aan, met de nadruk op West-Europa. Alleen in Bochum, Bonn, Keulen en Münster is het palet breder. Enkele universiteiten verzorgen op talengebied alleen lerarenopleidingen. Bachelors hebben één of twee hoofdvakken; bachelors duren in de regel drie jaar en masters twee jaar. De traditionele talenopleidingen zijn veelal gericht op taal- en letterkunde, terwijl studies naar opkomende landen en regio's vaak bredere disciplines bestrijken; zo kiezen studenten Moderne Oost-Aziëstudies in Duisburg-Essen voor een zwaartepunt sociologie, politicologie of economie.

Polen kent een vrij uitgebreid aanbod aan talenopleidingen. Warschau heeft het breedste palet, maar ook andere middelgrote tot grote universiteiten bieden doorgaans meer dan alleen westerse talen aan. Het Poolse academisch onderwijs is opgedeeld in twee fasen: het *licencjat*, dat 3 à 4 jaar duurt, gevolgd door het *magister*, met een duur van 1,5 tot 2 jaar. In veel talenopleidingen is het verplicht om naast de hoofdtaal ook cursussen Engels te volgen.

LERARENOPLEIDING

De Vlaamse universitaire lerarenopleiding duurt een jaar en volgt op de eenjarige vakmaster. Het programma bestaat voor de helft uit praktijk en voor de helft uit theorie. De belangstelling neemt af ten gunste van de hbo-variant, waardoor de universiteiten willen toewerken naar een geïntegreerde master van 1,5 jaar. Er is geen algemeen lerarentekort, al ligt voor Frans en Nederlands de vraag hoger dan het aanbod. Bij ongewijzigd beleid wordt rond 2022 in het vo een tekort verwacht. Voorts bestaan er grote regionale verschillen.

De lerarenopleiding in Denemarken is als track opgenomen in de tweejarige master.

In het Verenigd Koninkrijk volgen toekomstige vo-docenten doorgaans een eenjarige vervolgopleiding die een Postgraduate Certificate in Education (PGCE) oplevert. De opleiding heeft in Engeland vaak een grote praktische component die tot 2/3 van het programma uitmaakt. Onder meer door de snelle groei van het aantal vo-leerlingen wordt in het komende decennium een lerarentekort verwacht.

In Nordrhein-Westfalen begint de lerarenopleiding op bachelorniveau (*Lehramt*), gevolgd door een tweejarige masteropleiding en een *Vorbereitungsdienst*. Zo goed als alle lerarenopleidingen – waaronder voor het basisonderwijs – vinden aan de universiteit plaats. Een *numerus clausus* is niet ongebruikelijk.

Poolse vo-docenten volgen hun opleiding aan een *teacher training college* of doorlopen een universitaire masteropleiding die een stage omvat. Doordat het land lange tijd een lerarentekort heeft gekend, zijn er veel routes naar het leraarschap ontstaan. In recentere jaren valt het op dat Polen behoort tot de EU-lidstaten met het laagste percentage vo-docenten van vijftig jaar of ouder (21,3% in 2009, tegenover 33,0% in België, 50,7% in Duitsland, 45,7% in Nederland en 30,4% in het VK).

INSTROOM

In Vlaanderen is de instroom in de talenopleidingen tussen 2008 en 2014 met ongeveer een kwart afgenomen; het aandeel van de talen in de totale instroom nam in die jaren af van 5,5% naar 4,0%.

De instroom in Deense universiteiten is de afgelopen jaren sterk toegenomen, ook in de talensector. Hier zijn o.a. demografische en emancipatoire factoren voor aan te wijzen. Ook het aandeel van de talen in de GW als geheel nam toe, van 25% in 2008 naar 29% in 2014.

In het Verenigd Koninkrijk is de instroom in alle domeinen tussen 2008 en 2013 met 10% gestegen, terwijl de talenopleidingen de instroom zagen afnemen. Het aandeel van het talendomein nam af, van 6,1% van de totale instroom in 2008 tot 5,2% in 2013. Bredere talenopleidingen maken maar een zeer klein deel uit van het totaal. Grote westerse talen als Duits en Frans dalen harder dan gemiddeld en een opkomende economie als China is in populariteit toegenomen.

In Nordrhein-Westfalen nam de instroom tussen 2008 en 2014 in absolute zin toe, maar slook het aandeel van de talen in de totale instroom van 8,5% naar 6,5%, net als het aandeel van de talen in de geesteswetenschappen (van 56,2% naar 49,4%). Grote niet-talenopleidingen in het GW-domein die een sterke stijging vertonen zijn onder meer Mediawetenschap (van 349 naar 932 nieuwe studenten, +167%), Geschiedenis (van 913 naar 1.370, +50%) en Filosofie (van 341 naar 548, +61%). Selectie aan de poort – ook voor talenopleidingen – is gangbaar en her en der zal sprake zijn van een overloopeffect. Bij kleine opleidingen betekent de *numerus clausus* doorgaans evenwel dat alle aanmelders worden toegelaten. Bij grotere opleidingen ligt het aantal aanmelders soms beduidend hoger dan het aantal toegelaten studenten. Zo lag het aantal aanmeldingen voor de studie Moderne Oost-Aziëstudies in Duisburg-Essen (374) meer dan zeven keer zo hoog als het aantal toelatingen (50).

In Polen is de instroom in het hoger onderwijs tussen 1990 en 2015 explosief gestegen van 0,4 miljoen naar 1,95 miljoen, om vervolgens te dalen naar 1,55 miljoen in 2013. Opvallend is het aandeel vrouwelijke studenten aan algemene openbare universiteiten: 68%. Het aandeel ho-studenten dat een GW-studie volgt, is afgenomen van 7,5% in 2010 naar 6,8% in 2013. In Warschau wordt bij veel programma's een minimum- en een maximaal aantal deelnemers vermeld.

OVERHEIDSBELEID

De door de Vlaamse regering ingestelde Erkenningscommissie HO heeft onder meer de taak een oordeel te geven over voornemens tot het gezamenlijk organiseren of samenvoegen van bachelor- of masteropleidingen. Bij de introductie van het bachelor-masterstelsel in 2004-2005 werden de opleidingen Germaanse talen, Romaanse talen en Klassieke talen aan de vier universiteiten met talenopleidingen vervangen door Taal- en letterkunde.

In Denemarken heeft een adviescommissie de regering aangeraden bachelors van vier jaar in te voeren die duidelijker op de arbeidsmarkt zijn gericht. De nieuwe eenjarige master zou een beperkt aantal plaatsen krijgen en bedoeld zijn voor studenten met een onderzoeksambitie. Waar het overheidsbeleid eerst gericht was op een toenemende instroom, bepaalde minister Nielsen (2014-2015) dat de instroom in opleidingen met een beperkt arbeidsmarktperspectief moest worden beperkt. In de bilaterale afspraken met de universiteiten worden targets vastgesteld, die de universiteiten beleidsmatig kunnen invullen. De targets zijn gekoppeld aan de werkloosheidscijfers in de verschillende domeinen.

Voorts is er een steunfonds voor kleine studies die een maatschappelijk belang vertegenwoordigen. Na een herziening worden niet langer 34, maar 14 vakken ondersteund, met als criterium dat ze aan één universiteit worden aangeboden. Elke opleiding, waaronder Eskimologie en Perzisch, ontvangt omgerekend k€ 167,5 per jaar. De regeling wordt elke drie jaar geëvalueerd.

In het Verenigd Koninkrijk is overheidsfinanciering beschikbaar voor *language-based area studies* – zo werd M€ 7,8 gestoken in de oprichting van een Centre for East European Language-Based Area Studies. Een van de maatregelen om het talenonderwijs in het voortgezet onderwijs te bevorderen en de link tussen het vo en de academische wereld te versterken, is *Routes into languages*, een verbond van zo'n 80 universiteiten. De overheid financiert het project in het kader van de regeling voor "Strategic and Vulnerable Subjects". Voor de periode 2013-2016 is een bedrag van M€ 10,5 beschikbaar voor *Routes*. Daartegenover staat het regeringsbesluit uit 2002 om vreemde talen niet langer verplicht te stellen voor scholieren vanaf Key Stage 4 (14 jaar). Tegelijkertijd zij vermeld dat meer studenten dan voorheen een taal cursus volgen als bijvak en dat het voor basisscholieren van 7 jaar en ouder sinds 2014 verplicht is om een vreemde taal te leren.

In 2013 werd besloten dat de Scottish Funding Council (SFC), die het ho-budget verdeelt, eerst een uitspraak moet doen voordat een universiteit een modernetalenopleiding mag sluiten. De SFC moet kijken naar de gevolgen voor het totale talenaanbod in Schotland en voor de economie.

In het rapport *Kleine Fächer an den deutschen Universitäten interdisziplinär und international* (2011) van de Duitse Hochschulrektorenkonferenz (HRK) komen het intrinsieke en maatschappelijke nut en de ontwikkeling van de kleine vakken aan bod. 97 van deze 118 vakken vallen binnen het domein geesteswetenschappen. Het rapport heeft onder meer als doel de landelijke situatie in kaart te brengen om te bezien of er strategische maatregelen nodig zijn. Bij de overgang van magister-opleidingen naar bachelors en masters zijn veel kleine talen als eigenstandige opleiding afgeschaft, doorgaans vanwege een lage instroom of een gebrek aan middelen.

CONCLUSIE

De vergelijking levert een divers internationaal beeld op. In België duren een bachelor en een master in totaal vier jaar, in de andere onderzochte landen vijf. Op Denemarken na is de belangstelling voor de talenopleidingen in absolute dan wel relatieve zin tanende. In het buitenland is het vrij gebruikelijk om in een talenstudie twee majoren te combineren. Over het algemeen zijn de opleidingen in de westerse talen sterker op taal- en letterkunde gericht dan regiostudies en programma's met betrekking tot opkomende landen als China en Brazilië. In verschillende landen bestaan stimuleringsmaatregelen om de talenstudies te ondersteunen, zoals de regeling voor kleine studies in Denemarken en de financiering voor *strategic and vulnerable subjects* in het VK. Uit dit gemengde beeld kunnen helaas geen oplossingen worden afgeleid die zonder meer bruikbaar zijn voor de Nederlandse problematiek, al kan met name *Routes into languages* dienen als voorbeeld van een goede praktijk. In het vervolgrapport zal de mogelijkheid van een dergelijk initiatief in de Nederlandse situatie worden onderzocht.

BIJLAGE 2: BACHELOROPLEIDINGEN MET EEN SUBSTANTIËLE TAALCOMPONENT

CROHO	Opleiding	Instelling	Categorie	Aangeboden talen	Hoofdinschrijvingen 2014
55823	B Literatuur en Samenleving	VU	Breed	Nederlands, Engels	20
56826	B Communicatie- en informatiewetenschappen	VU	Breed	Nederlands, Engels, Spaans	62
56012	B Minorities en Multilingualism	RUG	Breed	Fries	10
56051	B Europese studies	UVA	Breed	Nederlands, Engels, Duits, Frans, Italiaans, Zweeds, Deens, Noors, Spaans, Russisch, Pools, Servisch/Kroatisch, Tsjechisch, NieuwGrieks, Keltisch, Arabisch	129
56052	B Talen en culturen van Latijns-Amerika / Spaans	LEI	Breed	Portugees, Spaans	31
56099	B Talen en Culturen van Zuid- en Zuidoost Azië	LEI	Breed	Sanskriet, Hindi, Tibetaans, Indonesisch	25
56124	B Europese Talen en Culturen	RUG	Breed	Engels, Duits, Frans, Italiaans, Zweeds, Spaans, Russisch	108
56801	B Taal- en cultuurstudies	UU	Breed	Nederlands, Engels, Duits, Frans, Italiaans, Spaans, Latijn, Turks, Keltisch, Arabisch	199
56075	B Romaanse talen en culturen ²	RU	Breed	Frans, Spaans	40
56807	B Scandinavische talen en culturen	UVA	Breed	Deens, Noors, Zweeds	20
56813	B Slavische talen en culturen	UVA	Breed	Russisch, Pools, Servisch/Kroatisch, Tsjechisch	12
52000	B International studies Subtotaal brede opleidingen	LEI	Breed	Nederlands, Engels, Duits, Frans, Italiaans, Portugees, Spaans, Russisch, Hindi, Indonesisch, Turks, Perzisch, Hebreeuws, Swahili, Chinees/Mandarijn, Japans, Koreaans	471 1127
50290	B English Language and Culture	RUG	Klassiek		121
50901	B Hebreeuwse taal en cultuur	UVA	Klassiek		5
56040	B Arabische taal en cultuur	UVA	Klassiek		15
56041	B Islam en Arabisch	UU	Klassiek		7
56091	B Keltische talen en cultuur	UU	Klassiek		5
56804	B Nederlandse taal en cultuur	LEI	Klassiek		43

² Binnen dit brede CROHO label zijn de BA-specialisaties Spaans en Frans van de RU feitelijk zelfstandige en klassieke opleidingen.

56804	B Nederlandse taal en cultuur	RU	Klassiek		42
56804	B Nederlandse taal en cultuur	RUG	Klassiek		40
56804	B Nederlandse taal en cultuur	UU	Klassiek		51
56804	B Nederlandse taal en cultuur	UVA	Klassiek		95
56805	B Duitse taal en cultuur	LEI	Klassiek		19
56805	B Duitse taal en cultuur	RU	Klassiek		24
56805	B Duitse taal en cultuur	UU	Klassiek		11
56805	B Duitse taal en cultuur	UVA	Klassiek		16
56806	B Engelse taal en cultuur	LEI	Klassiek		108
56806	B Engelse taal en cultuur	RU	Klassiek		109
56806	B Engelse taal en cultuur	UU	Klassiek		119
56806	B Engelse taal en cultuur	UVA	Klassiek		105
56808	B Franse taal en cultuur	LEI	Klassiek		23
56808	B Franse taal en cultuur	UU	Klassiek		24
56808	B Franse taal en cultuur	UVA	Klassiek		17
56809	B Italiaanse taal en cultuur	LEI	Klassiek		12
56809	B Italiaanse taal en cultuur	UU	Klassiek		11
56809	B Italiaanse taal en cultuur	UVA	Klassiek		12
56810	B Spaanse taal en cultuur	UU	Klassiek		33
56810	B Spaanse taal en cultuur	UVA	Klassiek		23
56814	B Nieuwgriekse taal en cultuur	UVA	Klassiek		1
56816	B Latijnse taal en cultuur	UVA	Klassiek		7
	Subtotaal disciplinaire opleidingen				1098
50623	B American studies	RUG	Multi	Engels	89
50855	B Russische studies	LEI	Multi	Russisch	21
56055	B Nederlandkunde / dutch studies	LEI	Multi	Nederlands	9
56818	B Chinastudies	LEI	Multi	Chinees	77
56819	B Japanstudies	LEI	Multi	Japans	77
56820	B Koreastudies	LEI	Multi	Koreaans	39
56821	B Talen en culturen van Afrika	LEI	Multi	Swahili	6
56098	B Midden-Oostenstudies	LEI	Multi	Turks, Perzisch, Arabisch, Hebreeuws	30
56098	B Midden-Oostenstudies	RUG	Multi	Arabisch, Hebreeuws	16
56123	B Oude Culturen van de Mediterrane Wereld	LEI	Multi	Egyptisch, Assyrisch, Hebreeuws, Aramees	13
	Subtotaal multidisciplinaire opleidingen				377
	Totaal Generaal				2602